

Uniwersytet Warszawski
Wydział Prawa i Administracji
Instytut Nauk Prawno-Administracyjnych
Zakład Administracyjnego Prawa Gospodarczego i Bankowego

Autoreferat rozprawy doktorskiej
napisanej pod kierownictwem naukowym
prof. dr hab. Hanny Gronkiewicz-Waltz

**„Zdolność kredytowa jako instrument
ograniczania ryzyka kredytowego banku”**

mgr Konrad Dobrowolski

Warszawa 2019

Spis treści

1. TEMAT I MOTYWY WYBORU TEMATU ROZPRAWY DOKTORSKIEJ	2
2. PRZEDMIOT I CEL ROZPRAWY	3
3. POLA I METODY BADAWCZE	3
4. KONSTRUKCJA ROZPRAWY	4
5. WNIOSKI.....	5

1. TEMAT I MOTYWY WYBORU TEMATU ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Stabilność, integralność i bezpieczeństwo systemu finansowego są elementem interesu publicznego. Jego wyrazem jest, m.in., potrzeba uniknięcia nadmiernego zadłużenia jednostek oraz zapewnienia odporności instytucji finansowych na zmienność otoczenia gospodarczego. Ostatni kryzys finansowy z 2007 roku pokazał, że zawiodły mechanizmy oceny ryzyka. Zignorowano wówczas, jak mogłoby się wydawać, oczywistą zasadę oceny zdolności kredytowej, pękły rozsądne proporcje między dążeniem do maksymalizacji zysku a koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa środków powierzonych bankom. Te doświadczenia uzasadniają konieczność stosowania prawnych mechanizmów służących ochronie płynności i odporności banków na zmiany w otoczeniu rynkowym. Wyrazem tej potrzeby powinno być, m.in., ograniczenie swobody podejmowania ryzyka przez banki i obciążania ryzykiem depozytów. Oczywiście, immanentnym elementem działalności bankowej jest ryzyko kredytowe - czyli niepewność co do osiągnięcia zamierzonych rezultatów, ryzyko utraty powierzonych środków. Dlatego rewersem naturalnej chęci wypracowania zysku i skłonności do akceptacji określonego poziomu ryzyka kredytowego powinien być prewencyjny system hamulców akceptacji tego ryzyka i angażowania się w ryzykowne transakcje przez bank. To właśnie próba wytyczenia tych granic i podkreślenia ich znaczenia w ujęciu komparatystycznym z regulacjami tworzonymi w wymiarze międzynarodowym przemawia za wyborem wspomnianego

tematu rozprawy. Praca ta powinna stanowić wkład w dyskusję na temat konieczności określenia w regulacjach prawnych o zasięgu międzynarodowym ram akceptowalności indywidualnego ryzyka kredytowego przez bank.

Moim zamierzeniem jako autora rozprawy jest przedstawienie obowiązku oceny zdolności kredytowej wynikającego z art. 70 Prawa bankowego jako środka, przy pomocy którego polski ustawodawca próbuje wytyczyć granice akceptowalności ryzyka.

2. PRZEDMIOT I CEL ROZPRAWY

Zasadniczym celem rozprawy jest udzielenie odpowiedzi na pytanie badawcze w przedmiocie tego, w jaki sposób obowiązek oceny zdolności kredytowej wpływa na ograniczenie ryzyka kredytowego. Analizie powyższego problemu badawczego w rozprawie służą następujące pytania pomocnicze:

- 1) Jaki jest charakter (wiążący czy niewiążący) nakazu uzależnienia udzielenia kredytu od zdolności kredytowej oraz zakazu udzielenia kredytu w razie jej braku?;
- 2) Czy art. 70 Prawa bankowego ogranicza swobodę podejmowania ryzyka przez bank?; oraz
- 3) W jaki sposób następuje identyfikacja, pomiar i ocena ryzyka kredytowego?

Przyjęty w rozprawie model badawczy powinien zatem wykazać, jaki jest poziom akceptacji ryzyka kredytowego przy ocenie zdolności kredytowej.

3. POLA I METODY BADAWCZE

Moja rozprawa ma charakter interdyscyplinarny – obejmuje bowiem dziedzinę prawa bankowego oraz bankowości. Jednocześnie, spośród zagadnień prawnych

dotyka ona problematyki publicznoprawnej oraz prywatnoprawnej. Podstawową metodą badawczą zastosowaną w rozprawie jest metoda dogmatycznoprawna, która obejmuje przepisy prawa polskiego oraz prawa Unii Europejskiej. Zakres rozprawy obejmuje problematykę ekspozycji kredytowych detalicznych, ekspozycji kredytowych wobec przedsiębiorców oraz ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie, które stanowią jednocześnie podstawową działalność komercyjną banku uniwersalnego.

Ponadto, interdyscyplinarna materia badawcza obejmuje również pomocniczo ekonomiczną analizę prawa (ang. *law&economics*).

4. KONSTRUKCJA ROZPRAWY

Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów. Każdy rozdział rozprawy rozpoczyna się od uwag wprowadzających oraz kończy się podsumowaniem wniosków wynikających z podjętych analiz.

Rozdział pierwszy rozprawy wprowadza szeroki kontekst problematyki zdolności kredytowej, ryzyka kredytowego oraz doświadczeń historycznych. Wskazuje również na zagadnienia prawoporównawcze ze zbliżonymi regulacjami prawa amerykańskiego, regulacjami wybranych jurysdykcji europejskich oraz regulacji ostrożnościowych tworzonych w wymiarze międzynarodowym.

W rozdziale drugim poddaję analizie normatywne oraz pozanormatywne rozumienie zdolności kredytowej, zwracając w szczególności uwagę na definicję legalną zdolności kredytowej przyjętą w art. 70 Prawa bankowego, jej formy kwalifikowane wyrażone w Ustawie o kredycie konsumenckim i Ustawie o kredycie hipotecznym, jak również orzecznictwo sądowe i poglądy nauk ekonomicznych. W rozdziale tym przedstawiam zdolność kredytową w wymiarze publicznoprawnym jako

normę ostrożnościową oraz w wymiarze prywatnoprawnym, jako ograniczenie swobody kontraktowania banku.

Rozdział trzeci stanowi próbę umiejscowienia oceny zdolności kredytowej w systemie zarządzania ryzykiem kredytowym banku, jej wpływ na politykę zarządzania ryzykiem portfela ekspozycji kredytowych banku oraz na wymogi kapitałowe z tytułu ekspozycji kredytowej. Analizie poddany został również, m.in., zakres swobody i uznaniowości banku w ocenie zdolności kredytowej oraz wpływ zabezpieczeń.

Z kolei celem rozdziału czwartego jest nakreślenie sposobu, w jaki regulacje ostrożnościowe wpływają na praktykę procesu identyfikacji, pomiaru i oceny ryzyka kredytowego. W rozdziale tym prezentuję również przykładowe modele oceny zdolności kredytowej zaproponowane w literaturze przedmiotu. Zwieńczeniem rozdziału czwartego jest przedstawienie moich obserwacji dotyczących w szczególności prawno-formalnych czynników determinujących zdolność kredytową.

W rozdziale piątym analizuję inne przepisy wpływające na wykonywanie obowiązku oceny zdolności kredytowej przez bank jako części procedury kredytowej i sygnalizuję ryzyka z tym związane. Omówione zostają także wyjątki od zakazu udzielenia kredytu w razie braku zdolności kredytowej. Analizie poddane zostaje również ryzyko odpowiedzialności banku za wadliwe zbadanie zdolności kredytowej, wadliwe wypowiedzenie umowy kredytu lub obniżenie kwoty kredytu z powodu utraty zdolności kredytowej.

Ostatnią część rozprawy stanowi podsumowanie, w którym odnoszę wyniki przeprowadzonej analizy do postawionego w rozprawie celu badawczego oraz wyrażam swój postulat *de lege ferenda*.

5. WNIOSKI

Podjęte w rozprawie badania wykazały, że norma prawna zawarta w art. 70 Prawa bankowego wyznacza minimalny dopuszczalny poziom akceptowalności ryzyka kredytowego.

W rozprawie wykazano, że art. 70 Prawa bankowego ma charakter wiążący. Art. 70 Prawa bankowego nakazuje uzależnienie udzielenia kredytu od zdolności kredytowej, wyraża **publicznoprawny nakaz przedkontraktowego zapewnienia przez banki selektywnego wyboru ich kontrahentów z tytułu umowy kredytu i tym samym minimalizowania ryzyka kontraktowego dzięki pozyskanej wiedzy o dłużniku**. Ograniczona w ten sposób swoboda kontraktowania banków wymusza rzetelne zbadanie sytuacji finansowej, gospodarczej i prawnej dłużnika, dokonanie oceny zdolności kredytowej, dostosowanie kredytu do wyniku tej oceny oraz, w razie negatywnego wyniku tej oceny, co do zasady, negatywną selekcję kontrahentów banku. Stanowiąc to powinno jednocześnie wyraz modelowego działania banku jako ostrożnego wierzyciela, który w ten sposób ogranicza powstawanie nadmiernego zadłużenia. W konsekwencji, bank zmniejszając ryzyko wystąpienia strat banku, zmniejsza również ryzyko wystąpienia strat systemu społeczno-gospodarczego. Art. 70 Prawa bankowego należy równocześnie rozpatrywać przez pryzmat normy ostrożnościowej *sensu largo*. Przepis ten wyraża bowiem sposób ostrożnego postępowania przez bank, nie zawiera jednak norm ilościowych ani jakościowych. Ustalenie parametrów oceny zdolności kredytowej pozostawiono przede wszystkim uznaniowości banków. Obowiązek oceny zdolności kredytowej wyraża zatem w praktyce obowiązek stwierdzenia przez bank, że dany kredytobiorca legitymuje się cechą efektywności ekonomicznej, która uzasadnia założenie, że konkretny kredytobiorca jest zdolny do spłaty kredytu wraz z należnościami ubocznymi w terminie określonym w umowie, i że ta efektywność utrzymywać się będzie w całym okresie kredytowania. Negatywny wynik tej oceny, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w art. 70 ust. 2 oraz ust. 4 Prawa bankowego, zobowiązuje banki do odmowy udzielenia kredytu. Przestrzeganie tych obowiązków może podlegać badaniu przez Komisję Nadzoru Finansowego w ramach uprawnień nadzorczych, chociaż nie wpływa na ważność i skuteczność umowy kredytu. **Przeprowadzone badania prowadzą zatem do wniosku, że publicznoprawny, bezwzględnie obowiązujący charakter**

art. 70 Prawa bankowego wpływa bezpośrednio korzystnie na prewencyjne ograniczanie ryzyka kredytowego przed powstaniem jego źródła.

Z przeprowadzonych badań wynika, że kwantyfikacja zdolności kredytowej, w odróżnieniu od ryzyka kredytowego, może osiągnąć pewien poziom, w którym jej wynik na podstawie art. 70 Prawa bankowego nie pozwala na przyznanie kredytu. To dopiero art. 70 Prawa bankowego wymusza, by modele identyfikacji, pomiaru i szacowania ryzyka kredytowego banku uwzględniały kwalifikację podmiotową dłużnika polegającą na zdolności kredytowej. Zdolność kredytowa stanowić powinna zatem jeden z parametrów decyzji banku o akceptacji konkretnego ryzyka kredytowego. W tym sensie kwalifikacja zdolności kredytowej stanowi element systemu zarządzania ryzykiem banku, szczególnie w jego indywidualnym wymiarze.

Co więcej, obowiązek badania zdolności kredytowej dotyczy nie tylko sfery wewnętrznej danego banku, lecz ma również wymiar makroekonomiczny. W skali globalnej, w tych warunkach art. 70 Prawa bankowego stanowi jeden z instrumentów minimalizowania ryzyka występowania zakłóceń w systemie finansowym (ang. *crisis prevention*), ponieważ jako instrument prewencji, służy przeciwdziałaniu powstawania źródeł wysokiego ryzyka kredytowego wynikającego z udzielania kredytów podmiotom nieposiadającym zdolności kredytowej. Jednocześnie, mając na uwadze uprawnienia banku wynikające z Prawa bankowego, zdolność kredytowa może stanowić jeden z instrumentów minimalizacji skutków zakłóceń w przypadku ich wystąpienia (ang. *crisis management*), ponieważ wymaga regularnego monitoringu kredytowego, ma na celu zmniejszenie asymetrii informacyjnej oraz pozwala zastosować bankom sankcje przewidziane w art. 75 Prawa bankowego.

Podjęty we wstępie rozprawy problem badawczy należy podsumować, że **zdolność kredytowa stanowi instrument ograniczania ryzyka kredytowego**. Należy ten wymóg uznać za minimalny standard odpowiedzialnego udzielania kredytów, poniżej tego poziomu udzielenie kredytu może być nadmiernie ryzykowne. To skłania do oceny art. 70 Prawa bankowego jako prawnego gwaranta:

- (i) konieczności mierzenia apetytu na ryzyko poziomem zdolności kredytowej dłużnika; oraz
- (ii) wyznaczającego proporcję między dążeniem do zysku w działalności bankowej a minimalnym akceptowalnym poziomem ryzyka.

W związku z tym uważam, że **bank jest uprawniony do zaakceptowania nawet wysokiego ryzyka transakcji, jeżeli:** (i) dokonał oceny zdolności kredytowej kredytobiorcy, oraz (ii) wynik tej oceny jest: (a) pozytywny; lub (b) negatywny, ale spełnione zostały warunki z art. 70 ust. 2 oraz ust. 4 Prawa bankowego, w szczególności, kredytobiorca ustanowił na rzecz banku szczególne zabezpieczenie i przedstawił plan naprawy swojej gospodarki, którego realizacja zapewni - według oceny banku - uzyskanie zdolności kredytowej w określonym czasie. Oznacza to, że **bank nie powinien uzależniać udzielenia kredytu wyłącznie od wynagrodzenia i zabezpieczeń, uchybiając rzetelnej i dogłębnej ocenie zdolności kredytowej.**

W rozprawie wykazano, że w ten sposób, art. 70 Prawa bankowego wyznacza minimalny dopuszczalny poziom akceptowalności ryzyka kredytowego. W tych warunkach, zdolność kredytową można uznać za minimalny standard, jaki wyznaczają powszechnie obowiązujące przepisy prawa dla akceptacji ryzyka kredytowego. **Art. 70 Prawa bankowego, ograniczając swobodę podejmowania ryzyka przez bank, tym samym ogranicza ekspozycję banków na ryzyko kredytowe wynikające z braku uzależnienia udzielenia kredytu od zdolności kredytowej dłużnika, jak również pozwala na uniknięcie nadmiernej akcji kredytowej, a w skali makroostrożnościowej, wpływa korzystnie na stabilność systemu finansowego.**

Z tych powodów należałoby postulować, by w przepisach prawa Unii Europejskiej, lub nawet szerzej, znalazł się odpowiednik art. 70 Prawa bankowego. To właśnie ostatni kryzys uwidoczniał powiązania między indywidualnymi ekspozycjami kredytowymi a bezpieczeństwem całego systemu. Z tego też względu rozwinięto aparat pojęciowy nadzoru makroostrożnościowego o Europejską Radę Ryzyka Systemowego, organ nadzoru

makroostrożnościowego. To spowodowało, że zdolność kredytowa jest akcentowana w Zaleceniu Europejskiej Rady Ryzyka Systemowego dotyczącym kredytów w walutach obcych oraz przede wszystkim w regulacjach obrotu konsumenckiego na rynku usług finansowych (ang. *consumer finance*).

Uważam, że zdolność kredytowa to nie jest to samo co wiarygodność kredytowa (ang. *creditworthiness*). Nie wydaje się wystarczającym stosowanie pojęcia wiarygodności kredytowej jako odpowiednika pojęcia zdolności kredytowej. Zdolność kredytowa jest bardziej konkretna i zawiera w sobie element pozytywny - zdolność do spłaty, podczas gdy wiarygodność kredytowa określa jedynie prawdopodobieństwo wykonania zobowiązań.

Wraz ze wzrostem internacjonalizacji i globalizacji przepisów prawa, w tym prawa bankowego, norma wynikająca z art. 70 Prawa bankowego i polskie doświadczenia w tym względzie mogą być cennym polskim wkładem w tę dyscyplinę.